Oudheidkundige Dienst in Nederlandsch Indië

RAPPORTEN

1938

No. 1 Het onderzoek in 1938 naar het graf van Jan Pietersz. Coen

Uitgegeven door het

Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen

BATAVIA
KON. DRUKKERIJ DE UNIE
1939

LEMBAGA KEBUDAJAAN INDONESIA
B : -
437 A
no.1
1938
ex.3

OPCARD 101
PERPUSTAKAAN NASIONAL

0010-63469260
1211515569

Oudheidk

R

No.
het

Rp 68

Kon
van

OpCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

B:-
437 A
no. 1
1938
ex 3

Oudheidkundige Dienst in Nederlandsch-Indië

RAPPORTEN

1938

No. 1 Het onderzoek in 1938 naar het graf van Jan Pietersz. Coen

kp 68.500

Uitgegeven door het

Koninklijk Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen

BATAVIA
KON. DRUKKERIJ DE UNIE
1939

KON. BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

OpCARD 101 v3

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Zooals den
Verslagen in 193
van de plaats geh
Zulks gesch
Generaal, in 1932
geldende noodzaa
Zijne Exce
onregelmatige tij
Nu inmidd
der werkzaamhed
uitvoer te leggen
kundige Rapport
al die rapporten
opgenomen, welk
Voortzettin
zal, indien ook d
van afzonderlijke

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Zooals den lezer bekend zal zijn werden sinds het weder verschijnen der Oudheidkundige Verslagen in 1937 daarin geen bijdragen van wetenschappelijken aard of uitvoerige verslagen van de plaats gehad hebbende werkzaamheden meer opgenomen.

Zulks geschiedde naar aanleiding van den uitdrukkelijken wensch van den Gouverneur-Generaal, in 1932 aan het diensthoofd kenbaar gemaakt en voortspruitende uit de toenmaals geldende noodzaak eener zeer ingrijpende bezuiniging op 's Lands uitgaven.

Zijne Excellentie suggereerde daarbij de uitgave van een afzonderlijk periodiek of op onregelmatige tijden verschijnende mededeelingen.

Nu inmiddels wederom gelden zijn toegestaan voor het bekend stellen van de resultaten der werkzaamheden van den dienst acht ondergeteekende het wenschelijk deze suggestie ten uitvoer te leggen en is hij van meening, dat daartoe de voortzetting van de serie Oudheidkundige Rapporten (O.R.) een geschikte gelegenheid biedt. In deze serie kunnen gevoeglijk al die rapporten van afgeronde en voltooide onderzoekingen of andere werkzaamheden worden opgenomen, welke voor een publicatie in aanmerking komen.

Voortzetting van de in 1926 opgezette serie Publicaties van den Oudheidkundigen Dienst zal, indien ook daarvoor gelden gevonden kunnen worden, gelegenheid bieden tot het uitgeven van afzonderlijke wetenschappelijke verhandelingen op Indisch archaeologisch gebied.

Het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst.

Dr. W. F. Stutterheim.

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

HET ONDERZOEK IN 1938 NAAR HET GRAF VAN JAN PIETERSZOON COEN

Op grond van het eerste der voorstellen, door de Commissie, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van den 23 Juni 1934 no. 4, in haar eindverslag aan de Regeering gedaan [1]), werd het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië bij Gouvernementsbesluit van den 14 Augustus 1936 no. 23 gelast in het Openbaar Centraal Monumentenregister in te schrijven :

1e. de fundeeringen van de oude en nieuwe Hollandsche Kerk te Batavia, liggende tusschen Kali Besar Oost, Lloydstraat, Binnen-Nieuwpoortstraat en Kerkstraat, voorzoover zij nog aanwezig zijn;

2e. de graven, welke zich bevinden op de plaats, waar die kerken hebben gestaan, zoowel de graven, welke zijn blootgelegd, als die, welke alsnog mochten worden gevonden.

Toen vervolgens, naar aanleiding van de overige voorstellen van bovengenoemde Commissie, de goedang van de Firma Geo Wehry & Co, waaronder, naar Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins met zekerheid vermocht aan te toonen, zich het meerendeel der graven van het zoogenaamde middenvierkant der nieuwe Hollandsche Kerk bevindt, door het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen met daartoe bijeengebrachte gelden was aangekocht en de stichting Oud-Batavia overging tot het verwezenlijken van haar plan om het inwendige van genoemden goedang een passend aanzien te geven, dienden graafwerkzaamheden te worden verricht, welke bedoelde graven geheel of gedeeltelijk zouden blootleggen.

Krachtens artikel 6 lid (4) der Monumentenordonnantie werd gedurende deze werkzaamheden vanwege den Oudheidkundigen Dienst toezicht uitgeoefend, welk toezicht door het Hoofd aan den ambtenaar ter beschikking Dr. K. C. Crucq was opgedragen.

Al spoedig bleek dat, mede door de zeer tegemoetkomende houding van den uitvoerder der verbouwing, den Heer F. Musegaas, zich de gelegenheid voordeed nadere gegevens te verzamelen inzake de bij de vorige ontgravingen niet of niet geheel blootgelegde graven alsmede op andere punten meerdere zekerheid te verkrijgen.

Op grond hiervan werd, behalve het houden van bovenbedoeld toezicht, ook nog een onderzoek naar dergelijke gegevens gelast, welk onderzoek tot verrassende resultaten heeft geleid, in het bijzonder met betrekking tot de ligging van het graf van J. P. Coen.

In het onderstaande worden de beide door Dr. Crucq bij het diensthoofd ingediende verslagen gepubliceerd, terwijl enkele gedurende het werk gemaakte opnamen alsmede eenige uit het verslag der Coen-Commissie overgenomen afbeeldingen het geschreven woord mogen verduidelijken.

---

[1]) Zie: Het Graf van Jan Pietersz. Coen. Uitgave Noordhoff-Kolff N. V. Batavia 1936 p. 3 vlgg.

OPCARD 101 \v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Verslag van de graafwerkzaamheden op het oudheidkundig terrein in den voormaligen goedang van Geo Wehry & Co. aan het Stadhuisplein te Batavia, van het toezicht daarop en van het ter plaatse ingestelde oudheidkundig onderzoek.

Werkrapport.

14 Februari. Het terrein van het middenvak (bepaald door de aan de West- en Oostgrens gemetselde kolommetjes) moest ontgraven worden tot de grafmuren in het terrein zichtbaar waren; op dezen datum begonnen met genoemd terrein te ontgraven tot ± 50 cm onder den vloer van den goedang.

15 Februari. Voortzetting der ontgraving.

16 Februari. Voortzetting der ontgraving.

17 Februari. Voortzetting der ontgraving; blootgelegd worden de Westelijke dwarsmuur van graf L 1, de Oostelijke dwarsmuren van de graven K 1, K 2 en K 3 en de drie ijzeren gewelfbogen van graf K 1. [1])

Ter hoogte van graf K 3, grenzend aan de Zuidelijke goot B, worden ongeveer op het niveau van het gewelf van het graf een vrij groot aantal gebroken beenderen gevonden, benevens eenige kisthengsels en stukken kistbeslag, alles door elkaar en dus secundair daar beland.

18 Februari. Voortzetting der ontgraving van het deel van het middenvierkant tusschen de beide goten B. De tusschenruimten F en M worden blootgelegd; de wanden dezer tusschenruimten blijken niet bepleisterd te zijn. De Z.O. hoek van graf E 3 wordt aangepeild.

19 Februari. De beide goten B met het daaronder liggend metselwerk worden afgebroken; voortgegaan wordt met de ontgraving der graven, liggende onder goot B.

21 Februari. De graven, liggende onder en naast de verwijderde Zuidelijke goot B, worden blootgelegd. Van de goedangpijlers is de Noordelijke rij afgebroken en men gaat voort met het afbreken van het metselwerk onder de Noordelijke goot B.

De gravenrij ten Oosten van M (nos. N 1, 2, 3 en 4) wordt blootgelegd.

22 Februari. Verdere ontgraving der graven, liggende onder de nu verwijderde goot B.

De Zuidwesthoek van graf N 3 wordt geheel ontgraven; deze blijkt een ware hoek dezer gravenrij te zijn.

23 Februari. Verdere geheele ontgraving van het middenvak.

De Zuidelijke rij goedangpijlers is thans verwijderd.

---

[1]) In dit verslag worden de graven en andere overblijfselen aangeduid volgens het systeem, hetwelk door de Coen-Commissie is ontworpen. Zie plattegrond achterin dit verslag en p. 155 van het verslag der Commissie.

OPCARD 101 \3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De Noordwesthoek van graf N 4 (het graf ten Noorden van N 1) wordt bevonden te zijn de ware hoek dezer gravenrij N 4, 1, 2 en 3.

In den N.O. hoek van graf L 4 (het graf ten Noorden van L 1) wordt een stuk van een blauwe Coromandelzerk met inscriptie gevonden en op korten afstand ten Oosten daarvan, juist achter den Oostmuur van het graf, dus in tusschenruimte M, nog een stuk van dezen steen. Beide stukken lagen ongeveer onder het niveau van den aanzet van het gewelf. De Oostmuur van het graf was tot onder het niveau van de vindplaats van dezen steen weggeslagen. (Zie figuur 4)

De graven G 3 en H 3 (ten Zuiden van G en H) blijken bij ontgraving van den tusschenmuur door een poortje met elkaar in verbinding te hebben gestaan; dit dichtgemetselde poortje is aan de Oostzijde bepleisterd, aan de Westzijde niet bepleisterd.

24 Februari. De graven K 3 en L 3 blijken bij ontgraving van den tusschenmuur eveneens door een later dichtgemetseld poortje verbonden te zijn geweest, bepleisterd aan de Westzijde.

In graf L 4 wordt door mij aangepeild en ontgraven een derde stuk van bovengenoemde grafzerk, liggend ongeveer in het midden van het graf, onder het niveau der beide d.d. 23 Februari gevonden stukken.

Een begin wordt gemaakt met het geheel uitgraven van dit graf. In het Westelijk deel van het graf worden onder het niveau van bovengenoemd stuk, op ± 0.50 boven den vloer, nog vier geornamenteerde stukken van denzelfden steen aangetroffen, waarvan drie aan elkaar sluiten. Verder, meerendeels in dezelfde laag, vele grootere en kleinere fragmenten, waaronder geornamenteerde, de laatste alle klein of zeer klein; daartusschen liggen vele baksteenen en muurbrokken, voor een deel althans afkomstig van het vernielde gewelf.

Graf I 4 (ten N. van I 1) wordt ontgraven. Hierin wordt aangetroffen een verhoogde vloer van roode tegels met twee rollagen van IJsselsteen, gelegen boven het grondwaterpeil.

25 Februari. Verdere uitgraving van graf L 4; nog eenige fragmenten worden gevonden, doch deze zijn ongeornamenteerd.

26, 27 en 28 Februari. Geheele uitgraving van graf L 4. Op 28 Februari wordt nog een geornamenteerd stukje gevonden; verder slechts ongeornamenteerde fragmenten, benevens twee stukken van een ruw behakten hardsteenen dorpel, op den bodem van het graf, tusschen de beenderen, in de onderste laag. De beenderen worden op de door voornoemde Commissie toegepaste wijze gerangschikt op een in vakken verdeelde tafel, waarop dezelfde indeeling als in het graf is aangebracht. (Zie figuur 3)

1 Maart. In het graf I 4 bovengenoemd wordt de verhoogde vloer opgebroken; onder de tegels bevindt zich nog een laag roode steenen, waaronder zand. Dit graf wordt verder tot op den bodem uitgegraven; slechts weinig beenderfragmenten worden gevonden, welke op bovenomschreven wijze op een in vakken ingedeelde tafel worden gerangschikt.

2 Maart. In graf G 2 (het graf ten Noorden van G) wordt eveneens een verhoogde vloer blootgelegd, voorzien van twee rollagen van roode steenen.

Het graf H 2 (ten Noorden van H) wordt door den heer F. Musegaas en ondergeteekende afgepeild. Door den heer Musegaas wordt hier een gedeelte van een grafsteen aangepeild, voorzien van inscriptie en ornament, liggende ± 50 cm onder het niveau der algemeene ontgraving, voor het dichtgemetselde poortje, dat de graven G 2 en H 2 verbond; dit poortje is aan de Westzijde bepleisterd, aan de Oostzijde niet. (Zie figuur 5)

Dit graf wordt verder geheel geleegd; in de onderste lagen worden vele beenderen gevonden, behoorend tot meerdere geraamten, o.a. vier schedels, waarvan twee nagenoeg compleet.

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Deze beenderen worden op de gebruikelijke wijze gerangschikt. In den Z. O. hoek van het graf, even boven de beenderlaag, wordt een geornamenteerd zerkfragment gevonden.

3, 4 en 5 Maart. Voortgegaan wordt met het nauwkeurig afpeilen van alle overige nog niet onderzochte graven, echter met negatief resultaat; geen grafsteenen of fragmenten daarvan worden meer gevonden.

De verhoogde vloer van graf G 2 wordt d.d. 4 Maart gedeeltelijk opgebroken; onder de tegels bevindt zich een laag verticaal geplaatste IJsselsteen, daaronder een laag klei. Op genoemden datum worden de beenderen op de tafels gefotografeerd, benevens de gevonden fragmenten van de beide grafzerken.

Op 5 Maart wordt graf G 4 (ten Noorden van G 2, in den Noordwesthoek van het middenvak) gedeeltelijk ontgraven, zonder dat hier eenige vondsten worden gedaan; daar het graf verder nog eens zeer nauwkeurig wordt afgepeild, is deze ontgraving niet verder doorgezet.

In graf G 5 (het Zuidwestelijke graf van het middenvak) wordt in den Zuidoosthoek van het graf een blok karang aangetroffen, ongeveer 50 cm hoog, 50 cm lang en 40 cm breed, vastgemetseld op den bodem; de grafwanden achter het blok waren bepleisterd.

7 Maart. Graf E 4 wordt ontgraven voorzoover dit binnen het te ontgraven terrein gelegen is; ook dit graf heeft een verhoogden tegelvloer, zooals er reeds geconstateerd waren in de graven E 1, E 2 en E 3. In graf E 1 wordt een rollaag van IJsselsteen aangetroffen. Ook in graf N 4 wordt een verhoogde vloer met rollagen van roode steen geconstateerd.

Voortgegaan wordt met het aplaneeren der graven ter voorbereiding van het nemen der overzichtsfoto's. De opgegraven beenderen worden in kisten gepakt en in hun respectievelijke graven herplaatst.

8 Maart. Het aplaneeren der graven wordt voltooid.

9 Maart. Twee overzichtsfoto's van het terrein worden vervaardigd. (Zie figuur 2)

Bevindingen.

Door de ontgraving van het middenvak en de beide daaraan ten Westen en ten Oosten grenzende rijen graven zijn het schema en de ligging dezer graven, althans voor zoover zij zich binnen den voormaligen goedang bevinden, duidelijk geworden; in het midden ziet men vijf rijen van vijf graven, begrensd door de met karang gevulde tusschenruimten F en M (zie plattegrond); ten Westen en ten Oosten daarvan ligt een rij van vier graven (de rijen E en N), wier lengtemuren niet precies in het verlengde vallen van de lengtemuren der gelijkvormige graven van het middenvak, terwijl zij ook iets breeder zijn dan genoemde graven. Ook hun muren zijn niet uniform; zoo is b.v. graf E 3 zwaar bemuurd, met een binnenplint van IJsselsteen; de muur tusschen E 1 en E 4 heeft ter weerszijden een tegelplint; de Oostelijke muur van E 2 daarentegen is een halfsteensmuur.

Al deze graven, zoowel de rij E als de rij N, bezitten verhoogde tegelvloeren (zie Werkrapport d.d. 7 Maart). Het Westelijke viertal, de rij E, grenst aan den Noordermuur van den goedang, het Oostelijke viertal (de rij N) aan den Zuidelijken muur van den goedang, zoodat in den Zuidwesthoek en in den Noordoosthoek van het ontgraven terrein zich geen graf bevindt.

In het middenvak bezitten de graven I 4 en G 2 een verhoogden vloer (zie Werkrapp. d.d. 24 Febr., 1, 2 en 4 Maart). Alle vloeren der kelders bestaan uit Hongkonggraniet; de

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL

verhoogde vloeren uit een onderlaag van roode of gele steen, waarboven roode tegels en twee rollagen van roode of gele steen (IJsselsteen).

De graven K 1 en K 4 hebben drie ijzeren gewelfbogen ter ondersteuning van het metselwerk van het gewelf; deze bogen zijn zoo aangebracht, dat aan de Westzijde van het graf (denkelijk het hoofdeinde) juist voldoende ruimte was om een lijkkist door te laten. Blijkens sporen van het inlaten van dergelijke bogen in de zijmuren hebben ook de graven I 1 en L 1 dergelijke bogen bezeten, terwijl men mag veronderstellen, dat ook de graven I 4 en L 4 bogen hebben gehad.

Poortjes bevinden zich, behalve de reeds bij de eerste ontgraving geconstateerde (G - H en K 2 - L 2), tusschen de graven G 3 en H 3 (zie Werkrapp. dd. 23 Februari), tusschen de graven K 3 en L 3 (zie Werkrapp. d.d. 24 Februari) en tusschen de graven G 2 en H 2 (zie Werkrapp. d.d. 2 Maart). Al deze poortjes waren dichtgemetseld, bepleisterd aan de zijde van het graf, waardoor blijkbaar de metselaars naar buiten waren gegaan, onbepleisterd aan de andere zijde.

De grafmuren, grenzend aan de met karang gevulde tusschenruimten F en M, zijn onbepleisterd.

De lengteas van alle graven is West-Oost.

Wat betreft de fragmenten van een grafzerk, gevonden in graf L 4 (zie Werkrapp. d.d. 23, 24 en 25 Februari) kan het volgende worden gezegd: de drie grootste stukken passen aan elkaar, de twee grootste bevatten ieder een klein stuk van den wapenkrans, het onderste, kleinste dezer drie stukken een ornament in den vorm van een liggenden zandlooper, aangebracht in het midden van den benedenrand van de zerk. (Zie figuur 4)

Tezamen bevatten zij het grootste deel van het opschrift, geheel in kapitale letters:

MORI
HIER L(eyd)T BEGRAVEN
(b)REGITTA GO(oss)ENS-DOCHTER
IN HAER LEVEN (h)UISVROVW VAN
D.E. NICOLAES O(v)ERSCHIE O(udt)
DIRECTEUR IN P(e)RSIA (overleden)
DEN 20 OCTOB(er) (anno 1642)
OUDT SYNDE .....

Ter weerszijden van den krans stonden twee kasementen, waaronder MEMENTO MORI, van welk opschrift MORI nog over is.

In den krans zijn nog een klauw en staartveeren zichtbaar van den valk, die het wapen van Overschie was. (Zie Rietstap: Armorial général. Overschie: d'or au faucon d'azur. Couronne comtale. Cimière: cinq plumes d'autruche, deux d'azur et trois d'or.)

Van de overige, groote fragmenten passen er drie aan elkaar, vormend een deel van het ornament aan de linkerzijde van den steen; een ander stuk behoort tot den wapenkrans. Verder nog een klein stukje van den krans en vele geornamenteerde en enkele beschreven kleine fragmenten; sommige passen aan de breuken in den steen en zijn meerendeels in de onderste lagen

QPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van het graf gevonden. [1]) Men heeft getracht den steen in stukken te hakken, zooals blijkt uit de schuin verloopende, door beitelslag veroorzaakte splijting, die het grootste stuk links bovenaan vertoont. Het splijten van den geheelen steen is mislukt; op sommige plaatsen heeft versplintering plaats gehad, waarbij kleine fragmenten uit de breuk zijn gesprongen, waarvan sommige onder de kleine geornamenteerde fragmenten zijn teruggevonden. Zoo past bv. een klein fragment van den wapenkrans juist aan- en gedeeltelijk over- een breuk van den steen.

Ook van de verdwenen gedeelten van den steen zijn kleine fragmenten, zoowel geornamenteerde als met gedeelten van letters, teruggevonden; zoo bv. een fragment waarschijnlijk afkomstig van de kroon boven het wapen.

Voorzoover te zien, stond de valk los in den krans, zonder schild; de krans zelf fungeerde dan als wapenschild (bij wijze van rond, vrouwelijk schild).

Wat betreft het fragment, gevonden in graf H 2 (zie Werkrapport d.d. 2 Maart), dit is het onderste deel van een fraai geornamenteerden kleineren grafsteen. Het ornament bestaat beneden uit linten, aan de zijden uit pijlen; het opschrift luidt:

Wie ma.....
FRANCOISA bijghen(aemt)
uyt haer Geslacht
In wien Gods werck en wil cortelyc
was volbracht
ANNO obit xix Octob 1635

Deze steen is de grafzerk van Françoise Lucas, gedoopt in de Hollandsche Kerk 30 Sept. 1635; ouders Philip Lucas, van Middelburg, en Petronella Buys (Fichescollectie Landsarchief). (Zie figuur 5)

In het midden van het ornament aan de onderzijde bevindt zich een doorgaand gat voor het vasthechten van een kram met ring. Op de breuk is nog specie te zien; men heeft blijkbaar dezen steen, nadat hij gebroken was, getracht te herstellen. Deze steen is dus bij ongeluk gebroken, niet stukgehakt; misschien is dit geschied bij het terugleggen van den steen op de juiste plaats. Hij behoorde nl. (evenals trouwens die van Overschie) tot een 14-tal steenen, die volgens de nota-Boockesteyn bij den bouw der nieuwe kerk in 1734 op verkeerde graven waren terecht gekomen en weer op hun juiste plaats moesten worden teruggebracht.

Op het kleine geornamenteerde stuk, in ditzelfde graf H 2 gevonden (zie Werkrapport d.d. 2 Maart), bevindt zich een ornament in den vorm van een koord, een liefdesknoop vormend. De rand en de achterzijde zijn gedeeltelijk weggehakt.

---

1) Dit ornament kan men aanvullen naar analogie van den steen van Carel Reiniersz, in de Portugeesche Buitenkerk; men ziet daar tusschen de beide wapens een fakkel tusschen twee gekruiste bazuinen, en in het schild van Judith Barra een doodshoofd met twee gekruiste doodsbeenderen; uit het doodshoofd groeien aren.

In deze twee ornamenten ligt hoogstwaarschijnlijk de oplossing van het verdwenen ornament in de kasementen boven de woorden MEMENTO en MORI ter weerszijden van den wapenkrans op den steen van Juffrouw Overschie geb. Goossensdochter. Boven MEMENTO stond het doodshoofd met de aren; deze laatste zijn nog te zien op het bovenste, gespaard gebleven stuk van het kasement. Boven MORI stond de fakkel met de bazuinen; het ondereinde van den steel van den fakkel is nog op den steen zichtbaar.

KON. BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Beschouwingen.

Door Dr. Bosch is in zijn nota van 9 Aug. 1934 ontwijfelbaar aangetoond, dat het systeem der in het middenvak gevolgde telling, zoowel bij Boockesteyn als Eweke, door vergelijking hunner lijsten is vast te stellen. Door het identificeeren van no. 138 bij Boockesteyn met het gelijknamige graf no. 7 bij Eweke (nl. Sebald Wonderaar), van no. 137 bij Boockesteyn met no. 13 bij Eweke (Hendrik ter Horst) en van 136 bij Boockesteyn met no. 19 bij Eweke (Cornelis Caesar) was bepaald dat deze drie graven moesten liggen in de Oostelijkste rij van het Westervierkant der oude kerk; tevens was bekend dat no. 170 bij Boockesteyn identiek was met no. 2 bij Eweke (Pieter Cnoll), en dat no. 160 bij Boockesteyn identiek was met no. 14 bij Eweke (een der graven aan G. G. Brouwer toebehoorende, waarin de vrouw van Rijckloff van Goens Jr. was begraven); deze beide graven, in Eweke's telling aansluitend bij de nos. 1 en 13, moeten dus liggen in de Westelijkste rij van het middenvierkant.

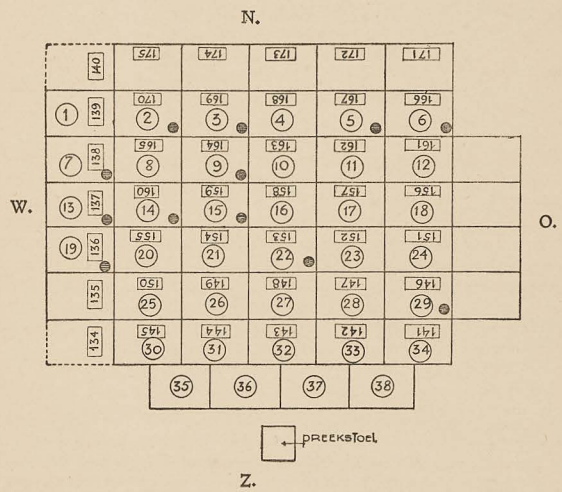

Nummering volgens Boockesteyn.
Nummering volgens Eweke.
Stemmen overeen bij B. en E.
(Cliché Rapport Coen-Commissie)

Ik zal niet verder in extenso herhalen wat in de nota's Bosch en Musegaas over het bepalen van het schema der telling is uiteengezet, maar concludeeren dat m.i. het in de nota-Musegaas afgebeelde schema het juiste is, met name doordat hier de preekstoel is gelocaliseerd waar hij moet gestaan hebben, vóór de consistoriekamer, op welke plaats hij in het model der kerk te zien is. Ik kan dit schema nog nader bevestigen door het identificeeren van nog twee paren graven bij Boockesteyn en Eweke, nl. 1e: no. 168 bij Boockesteyn (kapitein Hendrik Lievens) is identiek met no. 4 bij Eweke (Hendrik van Gent); dit is het graf van Maria Lievens, huisvrouw van kapitein Hendrick van Gent, wier grafsteen op Tanahabang te zien is (vgl. Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins: Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden enz. Deel 1 blz. 76 - 77) en 2e: no. 139 bij Boockesteyn (Diogo Ferdinandus, geweest Kapitein der Mardijkers) is identiek met no. 1 bij Eweke (Willem Rom, gestorven in 1734). Deze Willem Rom is nl. een fictief persoon, naar mijn meening ontstaan uit een vergissing van Eweke, die meer dergelijke blunders heeft begaan, zooals bv. no. 2: Pieter Cnollinsijn = Pieter Cnoll in sijn (leven enz.). De zaak zit aldus in elkaar.

De grafzerk van Diogo Fernandes bevindt zich thans in de fundeering van de tempat mandi der masdjid Petamboeran (tegenover het K.P.M.-Ziekenhuis). Het opschrift, waarvan reeds in het Tijdschrift voor Ned.-Indië van 1841 een transcriptie voorkomt, luidt (zie figuur 6):

HYER LEYT BEGRAVEN DIOGO
(Fernandes van) BOODY IN SYN
(leven eerste capiteyn van een)
(compag.) MARDI(cker is gestor)
VEN DEN PRMO APRIL AO 1652
DESE GRAFKELDER ES
WEDEROM HERBOVWD [1])
DOOR DESSELFS SOONS
SOON DIOGO SLEEM
OUD CAPITAIN DER
INLANDSCHE BURGE
(rye op) PRIMO MAART
(1734)

Deze steen lag volgens Eweke „onder de Stoel van de Jufvrouwen" d.w.z. de bank van de gemalinnen der Raden van Indië. Nu zal de steen zoover door die bank zijn bedekt, dat het opschrift tot den regel WEDEROM HERBOVWD onzichtbaar was (50 cm van de lengte van den steen), terwijl van dezen regel ook nog de letters EDE door een uitstekend deel van den voet van het gestoelte zullen bedekt zijn geweest, zoodat Eweke las: W . . . ROM en in zijn lijst opnam: Willem Rom, gestorven in 1734.

Deze „Stoel van de Jufvrouwen" was een der acht kerkbanken die in de nieuwe kerk voor de pilaren stonden en wel, volgens bovenbesproken schema van telling, de bank voor kolom IV 1 (zie plattegrond volgens Heydt, figuur 1). Dat de „Stoel der Jufvrouwen" hier niet in het Zuidelijk deel der kerk komt te liggen is geen bezwaar, aangezien de desbetreffende mededeeling van Valentijn betrekking heeft op de oude kruiskerk, waarin de plaat-

1) Vandaar dat het graf een verhoogden vloer bezit; ik onderstel, dat de andere verhoogde vloeren uit dienzelfden tijd dateeren, gedurende den bouw der nieuwe kerk; evenzoo de afwijkende bemuring van de graven in de rijen E en N.

OpCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL

sing, vorm en indeeling der gestoelten natuurlijk geheel anders waren dan in de achthoekige nieuwe kerk. Wanneer we nu mogen aannemen, dat het middenvierkant door de ontgraving van den muur T (zie den plattegrond der ontgraven grafkelders en fundeeringen) met zekerheid is vastgelegd, dan blijkt, bij inpassing van ons schema in dezen plattegrond, dat het graf van Diogo Fernandes (no. 139 bij Boockesteyn, no. 1 bij Eweke) = E 4.

De graven van Lucas en Overschie (respectievelijk nos. 164 en 166 bij Boockesteyn, nos. 9 en 6 bij Eweke) *vallen dan inderdaad samen met de beide graven, waarin de fragmenten der grafsteenen van Lucas en Overschie zijn gevonden*, hetgeen wel een sterk argument voor de juistheid der toegepaste telling is.

Over de telling in het algemeen moge ik nog het volgende opmerken. Het door Mr. Prins toegepaste systeem voor de telling Boockesteyn (zie Verslag blz. 39) is juist, voorzoover het de buitenvierkanten betreft, in het middenvierkant echter niet; Boockesteyn heeft de buitenvierkanten geteld met het gezicht naar de windrichting van het desbetreffend vierkant, en van links naar rechts, het middenvierkant met het gezicht naar het Zuiden, eveneens van links naar rechts, dus beginnend bij den Z. O. hoek, zoodat hij weer in het Noorden terugkwam; daar de lengterichting der graven West-Oost was, telde hij dus afwisselend in de lengte en in de breedte der graven: het Noordervierkant in de lengte, het Oostervierkant in de breedte, het Zuidervierkant in de lengte, het Westervierkant in de breedte, en het middenvierkant in de lengte.

Eweke telde eenvoudig met het gezicht naar het Noorden van links naar rechts, zoodat zijn telling in het middenvierkant tegen die van Boockesteyn inging.

Tenslotte nog een opmerking over de muren D en O (zie plattegrond hierachter); ik ben het niet eens met de opvatting in het verslag Kuiper-Bosch, blz. 137 e.v., dat dit buitenmuren der nieuwe kerk zouden zijn; door het identificeeren van graf no. 139 bij Boockesteyn (Diogo Fernandes) met no. 1 bij Eweke, liggend, althans gedeeltelijk, onder „de Stoel van de Jufvrouwen", dus op korten afstand van kolom IV 1, welk graf is gelocaliseerd als E 4 op den plattegrond, blijkt wel duidelijk dat de muur D, en misschien ook de correspondeerende muur O [1]), deel uitmaken van den doorloopenden koppelingsmuur tusschen de acht kolommen.

Het kaartje van den landmeter Wreede (o.c. tegenover blz. 37) geeft den omtrek der kerk veel te klein in verhouding tot het kerkhof. [2]) De kaart van Heydt (zie fig. 1) moge wellicht in details eenige foutieve afmetingen vertoonen, de ware verhouding tusschen kerk en kerkhof is hier toch wel duidelijk te zien. Moest men aannemen, dat D en O inderdaad behooren tot den buitenomtrek der kerk, dan zouden de kolommen IV 1 en IV 2, XII 1 en XII 2 (zie plattegrond hierachter) komen te staan op de West- en Oostgrens van het middenvak, hetgeen evident onmogelijk is; de ware buitenmuur (aan de Oostzijde) moet liggen bij R (zie plattegrond hierachter).

De doorsnede der zuilen „bey 4 Schuhe" (± 120 cm) past goed bij een fundeering van 160 cm doorsnede. Wanneer men bij verdere ontgraving van den muur D 1 naar het Noorden toe zou kunnen constateeren, dat deze muur even voorbij den Noordwestelijken hoek van graf E 4 (door mij, zooals hierboven uiteengezet, gehouden voor no. 1 van de lijst van Eweke, no.

---

1) De ligging van muur O klopt echter niet met de kaart van Heydt; men zou hem eenige meters Westelijker verwachten, eventueel zou de muur D-O een gordingsmuur kunnen zijn, achter de fundamenten der kolommen.

2) Vergelijk Heydt's Schauplatz, plaat IV en plaat XX; volgens de doorsnede op plaat XX is de totale doorsnede der kerk van Noord naar Zuid buitenwerks ruim 38.5 m, binnenwerks bijna 36.5 m; doorsnede, zonder de voorsprongen, binnenwerks bijna 27 m.

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

139 van de lijst van Boockesteyn) een stompen hoek maakt in Noord-Oostelijke richting, dan is m.i. het bewijs geleverd van de juistheid mijner onderstelling. Of in of naast dezen koppelingsmuur de fundeering der kolommen zelf nog te onderscheiden is, kan niet worden vastgesteld zonder ontgraving; blijkt dit inderdaad het geval te zijn en kan men de fundeering van kolom IV 1 terugvinden, dan zou daardoor mijn onderstelling nog nauwkeuriger worden bepaald. Een bezwaar, wellicht een onoverkomelijk bezwaar is echter, dat dit punt ligt onder den Noordelijken muur van den goedang, waardoor veel kans bestaat, dat de oorspronkelijke fundeering is weggebroken voor het leggen van het fundament van genoemden muur.

Aan het einde gekomen van mijn beschouwingen, geef ik UHoogEdelGestrenge beleefd in overweging het daarheen te willen leiden, dat de steen van Diogo Fernandes, thans liggend in de fundeering van den mandibak der masdjid Petamboeran, worde overgebracht naar het oudheidkundig terrein aan het Stadhuisplein, te meer daar zich in genoemde fundeering nog een deel van een anderen grafsteen bevindt, waarvan alleen de geornamenteerde rand te zien is, maar die wellicht nog een opschrift bevat, benevens nog andere fragmenten van grafsteenen aldaar aanwezig.

Door de heeren Prins en Van Bekkum en ondergeteekende zijn reeds geruimen tijd pogingen aangewend genoemde steenen te doen lichten, echter zonder resultaat, hoewel men mij onlangs ter plaatse weder mededeelde dat er geen bezwaar tegen bestond; achteraf worden echter steeds toch bezwaren gemaakt. [1])

Batavia-C. 16.3.1938.

De ambtenaar ter beschikking,
(w.g.) Dr. K. C. Crucq.

Verslag van nadere graafwerkzaamheden op het oudheidkundig terrein in den voormaligen goedang van Geo Wehry & Co. te Batavia.

In mijn bij schrijven van den 16den Maart 1938 no. 508/35A aan UHoogEdelGestrenge aangeboden verslag over de graafwerkzaamheden op het oudheidkundig terrein in den voormaligen goedang van Geo Wehry & Co. heb ik aangenomen, dat graf no. 1 van Eweke's lijst, door hem opgegeven als het graf van Willem Rom † 1734, in werkelijkheid het graf was van Diogo Fernandes van Boody † 1652, welk graf in 1734 door zijn kleinzoon Diogo Sleem was herbouwd (zie boven pag. 12).

Dit graf is voor het localiseeren van den plattegrond van de kerk van het hoogste belang, aangezien hierdoor zoowel de plaats der beide Westelijke kolommen als het beginpunt van Eweke's telling worden bepaald.

Ik achtte het dus gewenscht dit graf te ontgraven en tevens in verband daarmede nogmaals te trachten de juiste plaats der beide Westelijke kolommen te vinden, aangezien eerst

1) De steen bevindt zich thans in het gebouw der Stichting „Oud-Batavia" aan het Stadhuisplein te Batavia, dus op het terrein der kerk.

OpCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL

dan zoowel het schema der telling als de ligging van den plattegrond in het terrein zouden zijn geverifieerd.

Door de welwillende toestemming van de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen is het mij mogelijk geweest gedurende het tijdvak 17 Maart - 4 April 1938 genoemde ontgravingen te doen verrichten, waarbij dankbaar gebruik werd gemaakt van de evenals bij het vorige onderzoek ondervonden belangelooze hulp van den heer F. Musegaas.

Van 17 Maart - 24 Maart werd bovengenoemd graf ontgraven, waarna op 26 Maart twee foto's van de resultaten van deze ontgraving werden vervaardigd. 25 Maart werd aangevangen met de ontgraving van den muur D 2 (zie plattegrond hierachter), welke ontgraving 31 Maart werd beëindigd, waarop ook hier een foto werd vervaardigd.

Tenslotte werd nog een ontgraving verricht in het Zuidelijk deel van den met den muur D overeenkomenden muur O, op gelijke hoogte van bovengenoemde ontgraving van D 2, gedurende de dagen 1, 2 en 4 April.

Alvorens over te gaan tot het verslag der ontgraving en de daaruit te trekken conclusies moge ik hier omtrent het graf van Diogo Fernandes nog het volgende opmerken.

De Regeering had een speciale reden om bij den afbraak der oude kerk en den bouw der nieuwe kerk dit graf met consideratie te behandelen, aangezien zij juist 40.000 Rxds geleend had uit de kerkekas van de Mardijker- of Portugeesche Gemeente [1]), zoodat zij met den wensch van den kapitein der Mardijkers Diogo Sleem rekening diende te houden. Hij vermeldt zelf op den grafsteen, dat hij het graf van zijn grootvader heeft herbouwd d.d. 1 Maart 1734; deze herbouwing was dus reeds geschied toen van de in 1733 begonnen kerk nog wel niet veel meer dan het fundament zal zijn gelegd, waaruit volgt dat tot deze herbouwing van begin af aan besloten was. Zooals reeds opgemerkt, wordt thans door het vinden van dit graf de Westelijke grens van het middenvak der kerk bepaald en daardoor de ligging van het geheele bestek.

Dit graf nu lag volgens Eweke „onder de Stoel van de Jufvrouwen", d.w.z. onder de bank der gemalinnen van de Raden van Indië en wel zóóver onder die bank, dat de grafzerk gedeeltelijk was bedekt; deze steen kon dus niet gelicht worden en het was onmogelijk het graf op de gewone wijze te openen.

Aangezien het graf pas herbouwd was en dus kennelijk voor verder gebruik bestemd (trouwens Diogo Sleem werd er reeds in Januari 1735 in begraven), moest het graf een ingang bezitten hetzij aan een der zijkanten, hetzij aan de achterzijde.

Dit is gebleken inderdaad het geval te zijn: het graf is een met roode tegels bevloerde kelder, tweemaal zoo groot als de graven van het middenvak, aan de Westzijde zonder eigen grafmuur grenzend aan den Westelijken kolommen-fundeeringsmuur en daarin zelfs eenigszins inspringend (zie figuur 8); in den Z.W. hoek van het graf komt een gang uit, 93 cm breed, 40 cm boven den vloer van den grafkelder, eveneens met roode tegels geplaveid. Deze gang gaat door den koppelingsmuur der Westelijke kolommen heen; jammer genoeg is het gedeelte ten Westen van dien muur weggeslagen (ook de koppelingsmuur aan de Noordzijde is zwaar beschadigd), maar het is duidelijk, ook uit het afgebroken metselverband van deze gang, dat zij nog 1.80 m doorliep en uitkwam in het grafgewelf onder den couloir, aan de Westzijde (zie figuur 7).

1) Zie De Haan: Oud-Batavia, nieuwe uitgave blz. 230.

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ik zeg: grafgewelf, niet: een bepaald graf, want het is gebleken dat onder den couloir zich een doorloopend gewelf bevond, binnenwerks 4.30 m breed, buitenwerks 5 m breed (de breedte van den couloir), waarin naar behoefte grafkelders a.h.w. „boxen", „compartimenten" konden worden afgeschoten.

Dit gewelf was echter aan de Westzijde versmald; tusschen den Oostelijken gewelfmuur en den koppelingsmuur der Westelijke kolommen is een afstand van 1.80 m. Deze versmalling van het gewelf onder den couloir aan de Westzijde is op Heydt's plattegrond aangegeven door den uitsprong van het eerste graf in den couloir aan de Noordwestzijde.

Het gewelf onder den couloir is bevloerd met fraaie roode tegels, grooter dan die in de andere graven.

De versmalling van het gewelf aan de Westzijde is waarschijnlijk veroorzaakt doordat men vermeden heeft den fundeeringsmuur der kolommen ter weerszijden door graven te begrenzen, denkelijk omdat men dit te riskant oordeelde met het oog op den zwaren druk, dien deze fundeering, waarop de koepel rustte, had te weerstaan.

Wat verder de gang betreft: het is begrijpelijk dat het gedeelte ten Westen van den fundeeringsmuur is weggeslagen, aangezien het fundament van de gang slechts bestaat uit een laag puin, waarop roode steenen en daarboven een laag specie, waarop de tegelvloer was gemetseld; van het gewelf van de gang is niets meer over.

Deze gang was dus gebouwd om lijkkisten uit het gewelf onder den couloir in het graf te kunnen brengen. Dit blijkt ook uit de inrichting van het graf zelf; drie rollagen om kisten op te plaatsen loopen van den Noordermuur van het graf naar het Zuiden, eindigende ruim een m ten Noorden van den Zuidermuur, waardoor voldoende ruimte overblijft om met de kist uit de gang in het graf te stappen.

Aangezien de Noordelijke helft van dit graf onder de fundeering van den tusschenmuur van het belendende pand ligt, was het niet verantwoord het geheele graf uit te graven, maar wel bleek dat tusschen de rollagen de aarde zwart was van het vergane kistenhout, terwijl ook kistbeslag te voorschijn kwam.

Reeds vroeger had ik ondersteld dat dit graf de oplossing van het geheele probleem bevatte en dit blijkt inderdaad het geval te zijn; het is nu wel absoluut vastgesteld dat dit het herbouwde graf van Diogo Fernandes is en dus no. 1 van de lijst Eweke. Bovendien dat door de ligging van dit graf tevens de ligging van het grondplan der kerk is bepaald. Het is duidelijk, dat men heeft getracht het middelpunt der kerk te doen samenvallen met het middelpunt van het kerkhof; dat de kerk toch aanmerkelijk uitmiddelpuntig naar het Westen kwam te liggen, werd veroorzaakt doordat de Westelijke kolommen van de kerk niet verder Oostelijk konden worden geplaatst dan de Westgrens van het graf van Diogo Fernandes, welk graf binnen het middenvak der kerk moest komen te liggen.

Om het bestek echter met zekerheid uit te zetten was het noodig een vast punt in het terrein te vinden, t.w. de plaats van een der acht kolommen. Te dien einde werd het Zuidelijk deel van den fundeeringsmuur der Westelijke kolommen, dat reeds door de Commissie ontgraven was, nogmaals blootgelegd (zie figuur 9). De fundeeringsmuur, D 2 op den plattegrond hierachter, is hier, zooals het verslag der Commissie vermeldt, inderdaad trapsgewijs afgebroken. Maar wat bij de eerste ontgraving niet was opgemerkt: de Zuidwesthoek van dezen muur is afgesneden onder een hoek van 135°, 60 cm ten Noorden van het einde van den muur, die hier inderdaad eindigt, 22 cm ten Zuiden van den Zuidelijken muur van het belendende graf, op den plattegrond der Commissie E 3.

QPCARD 101
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Een halvesteens breedte ten Noorden van genoemden muur bevindt zich de plaats waar het fundament van de Zuidelijkste der beide Westerkolommen in den fundeeringsmuur was ingelaten, herkenbaar aan een achthoek in het metselverband, waarvan nog drie hoeken duidelijk zichtbaar zijn; de schuine zijde is 26 cm lang, de rechte 29 cm, de totale doorsnede ± 66 cm (loodlijn op de rechte zijde, spanning van den achthoek). Deze inlaat heeft niet de breedte van de neut van een kolom, maar was kennelijk bestemd voor het ontvangen van een pen van 66 cm doorsnede, waarop de neut rustte. Hij bevindt zich in de Oostelijke helft van den muur, zóó dicht bij den Westelijken muur van graf E 3 (± 20 cm afstand), dat de neut van de kolom met zijn Oostelijke zijde rustte op den grafmuur. We zien hier dus weder de tendens den koepel zoover mogelijk naar het Oosten te plaatsen, d.w.z. zoo dicht mogelijk bij het middelpunt van het kerkhof.

Dat dit punt bij de eerste ontgraving niet is blootgelegd vindt zijn oorzaak in het feit, dat toentertijd de Zuidelijke goot B, die juist over dit punt loopt, nog niet was afgebroken.

Wat betreft het graf E 3 (volgens onze telling het graf van Cornelis Caesar), dit heeft de gewone lengte dezer Westelijke gravenreeks, 3.20 m; in het midden van den Zuidelijken muur liggen onder den aanzet van het gewelf twee uiteinden van ijzeren bogen, die het gewelf ondersteunden. Dit graf lag onder de bank voor de Zuidwestelijke kolom, maar heeft geen achter- of zij-uitgang; het heeft ook geen verhoogden waterdichten tegelvloer, zooals de andere drie graven E 1, 2 en 4, en zal dus in de nieuwe kerk niet meer zijn gebruikt, want het schijnt een vaste regel te zijn geweest dat de graven, die in de nieuwe kerk in gebruik waren, van waterdichte tegelvloeren boven grondwaterpeil waren voorzien. In de Oostelijke gravenrij (N 1, 2, 3, 4) hebben N 1, 3 en 4 tegelvloeren, maar het tegenover E 3 liggende graf, N 2, heeft geen verhoogden vloer.

Dat de graven der Westelijke reeks (E 1, 2, 3, 4) zulke zware muren hebben (de tusschenmuren tusschen E 4 en E 1 en tusschen E 2 en E 3 zijn zelfs dubbel), zal zijn veroorzaakt door de grootte dezer graven, wier muren zwaardere gewelven moesten dragen dan die der graven in het middenvak.

Teneinde een poging te doen om ook den inlaat van de Zuidoostelijke kolom terug te vinden, werd op gelijke hoogte de Oostelijke fundeeringsmuur (op den plattegrond der Commissie O) blootgelegd. Zooals te verwachten was, is deze muur O op dit punt zoover afgebroken, dat de plaats van genoemden inlaat niet meer is te onderscheiden. De zware gewelfmuur van het grafgewelf onder den couloir en de daarachter liggende vloer van groote tegels werden ook hier aangetroffen; door peiling werd geconstateerd dat deze fundeeringsmuur O in Noord-Zuidelijke richting over de breedte van den voormaligen goedang doorloopt. Hij eindigt dus niet op dezelfde hoogte als de Westelijke fundeeringsmuur D, maar zal op een grafbreedte Zuidelijk van het graf N 3 eindigen op het punt, waar de rechthoekige fundeering T (een hoek van den muur der oude kerk) aansluit aan den gewelfmuur van den couloir. Deze muur T is blijkbaar ingeschakeld in den fundeeringsmuur der kolommen; in het Zuidwesten sluit hier dan bij aan de fundeeringsmuur der beide Zuidelijke kolommen, achter den preekstoel.

Rekening houdend met de plaats van den preekstoel in het model der kerk, mogen we onderstellen, dat de vier graven vóór den preekstoel (nos. 35, 36, 37 en 38 bij Eweke) direct aansluiten aan de Zuidelijkste rij graven van het middenvak; de preekstoel staat dan ongeveer 2 m ten Noorden van de Zuidelijke kolommen. Immers, de ruimte tusschen de lijn, die de Z. W. kolom met de Z. O. kolom verbindt en die, welke men kan trekken tusschen de beide Zuidelijke kolommen, meet ongeveer 7 m in doorsnede; in deze ruimte liggen in de breedte: de graven

OPCARD 101 \3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

35 en 30 en ongeveer 1 m van graf 25, benevens drie grafmuren; graf 30 heeft het gewone formaat der graven van het middenvak: 1.40 m binnenmuurs. De grafmuren meten elk 0.30 m in doorsnede. Stellen we de breedte van graf 35 (een der vier graven vóór den preekstoel) iets meer dan die der graven van het middenvak (zooals Heydt's plattegrond aangeeft), dus 1.70 m dan is het totaal 1 m + 1.40 m + 0.90 m + 1.70 m = 5 m, zoodat de preekstoel op 2 m ten noorden der Zuidelijke kolommen komt te staan.

Op grond der bovenstaande en voorgaande bevindingen bij de onder mijn toezicht verrichte ontgravingen, moge ik UHoogEdelGestrenge thans het volgende als mijn slotconclusie mededeelen:

1e. het graf E 4 der Commissie ligt op de plaats van de graven nos. 139 en 140 in de lijst-Boockesteyn en is no. 1 in de lijst-Eweke; het is het graf van Diogo Fernandes van Boody, in de lijst-Boockesteyn no. 139, bij de verbouwing anno 1734 vergroot met het Noordelijk daarvan gelegen graf no. 140;
2e. door het localiseeren van bovengenoemd graf is het beginpunt van Eweke's telling vastgelegd;
3e. door het localiseeren van de Zuidelijkste der beide Westelijke kolommen is het mogelijk het bestek van de kerk in het terrein uit te zetten;
4e. de thans aan ons bekend geworden gegevens verschaffen mij de overtuiging dat het graf I 1 der Commissie identiek is aan dat van J. Pz. Coen.

Batavia C. 28.4.1938.

De ambtenaar ter beschikking,
(w.g.) Dr. K. C. Crucq.

BIJLAGE (zie figuur 10).

AFSCHRIFT van het schrijven van Dr. Crucq aan het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst van den 1 September 1938.

In aansluiting op mijn vorige rapporten nopens de graafwerkzaamheden op het oudheidkundig terrein aan het Stadhuisplein heb ik de eer UHoogEdelGestrenge beleefd mede te deelen, dat sedertdien de Landsarchivaris mij deed kennisnemen van een in het Landsarchief aangetroffen kerkrekening aangaande een aantal genummerde graven; vergelijking van deze opgave met de lijst-Boockesteyn bracht geen wijziging in de door mij getrokken conclusie.

De ambtenaar ter beschikking,
(w.g.) Dr. K. C. Crucq.

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL

INHOUD

	Bladzijde
Inleiding	5
Eerste verslag	6
Tweede verslag	14
Bijlage	18

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OpCard 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

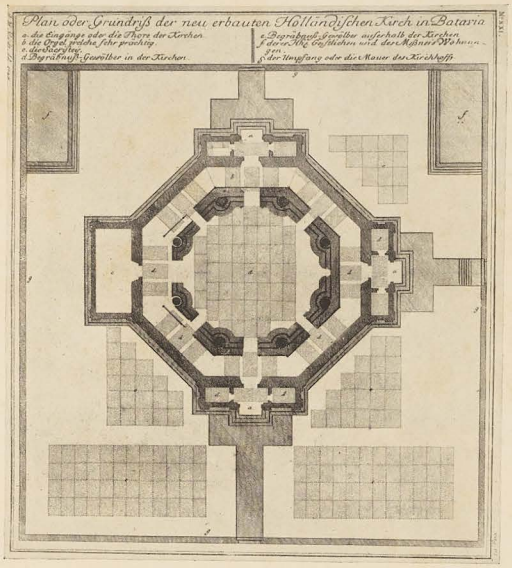

Figuur 1. Plattegrond der Nieuwe Hollandsche Kerk volgens Heydt.
(Cliché Rapport Coen-Commissie)

QPCARD 101 X3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

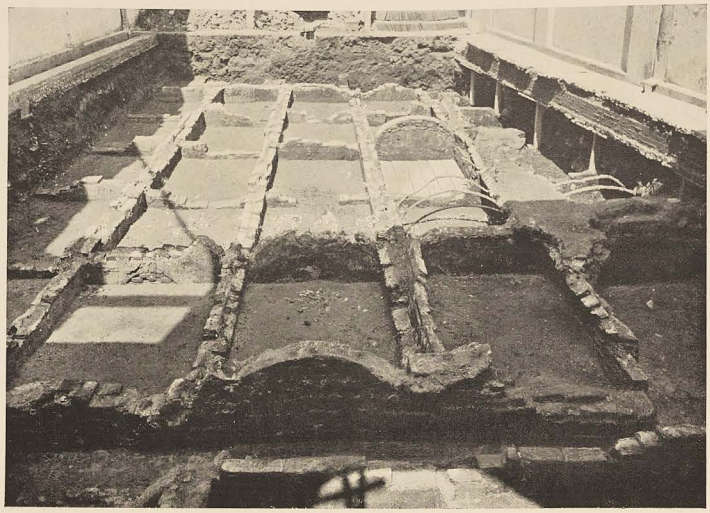

Figuur 2. Overzicht der blootgelegde graven van het middenvak gezien vanuit het Oosten. (Foto O.D. 12782)

Figuur 3. Sorteertafels met skeletdeelen afkomstig uit de graven. (Foto O.D. 12779)

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL

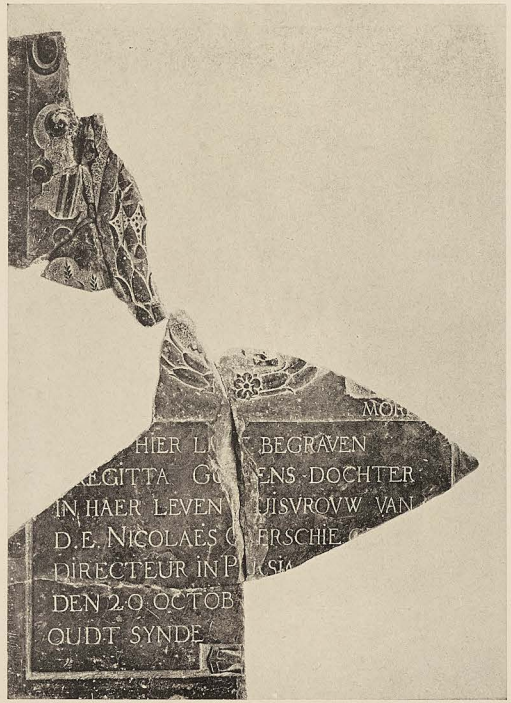

Figuur 4. Fragmenten van de grafzerk van Bregitta Overschie. (Foto O.D. 13990)

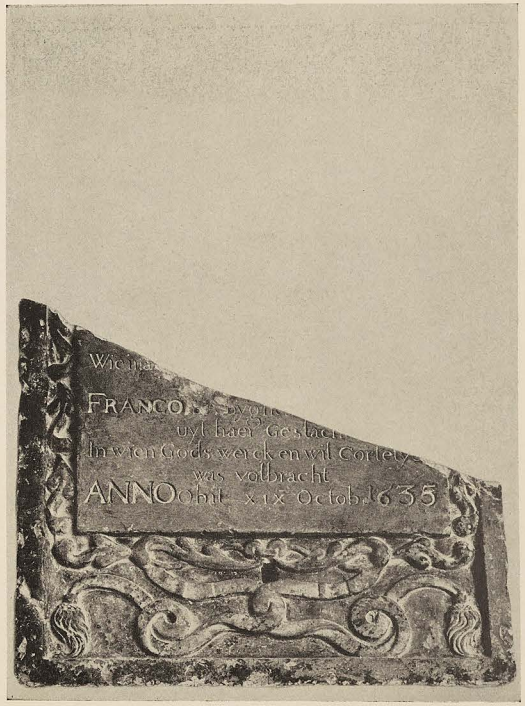

Figuur 5. Fragment van de grafzerk van Françoisa Lucas. (Foto O.D. 13992)

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

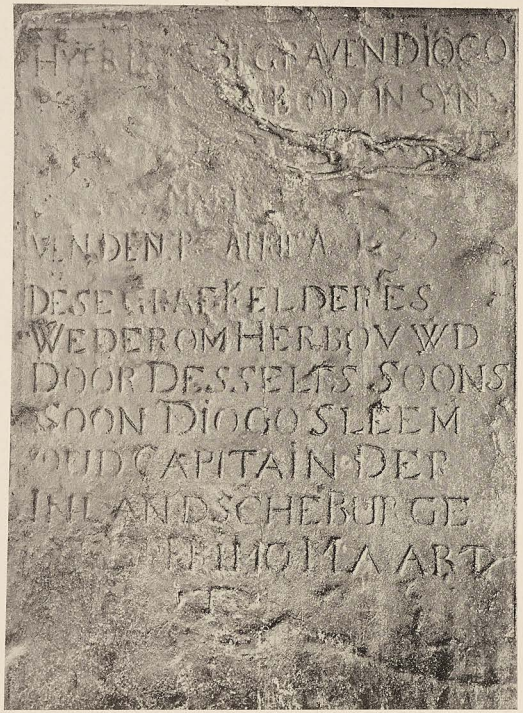

Figuur 6. Opschrift op de grafzerk van Diogo Fernandes. (Foto O.D. 13991)

Figuur 7. Gang, uitkomend in het graf van Diogo Fernandes. (Foto O.D. 12785)

Figuur 8.

OpCARD 101
PERPUSTAKAAN NASIONAL

Figuur 7. Gang, uitkomend in het graf van Diogo Fernandes. (Foto O.D. 12785)

Figuur 6. Opschrift op de grafzerk van Diogo Fernandes. (Foto O.D. 13991)

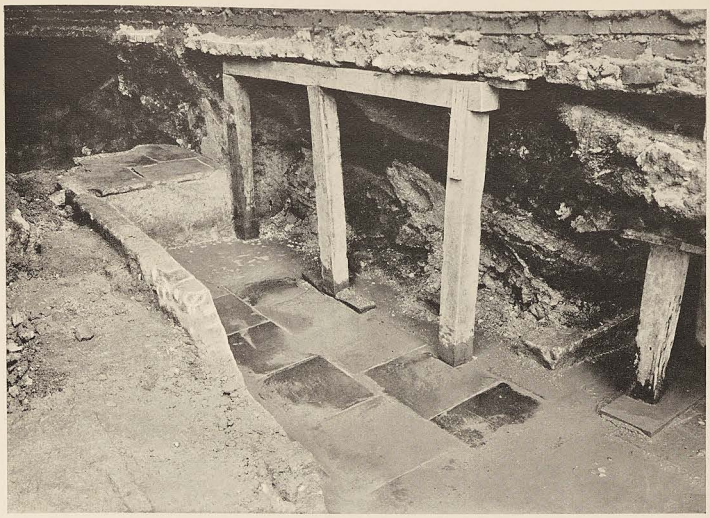

Figuur 8. Graf van Diogo Fernandes. (Foto O.D. 12784)

Figuur 9. Fundeeringsmuur der westelijke kolommen met sporen van kolominlaat. (Foto O.D. 12786)

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

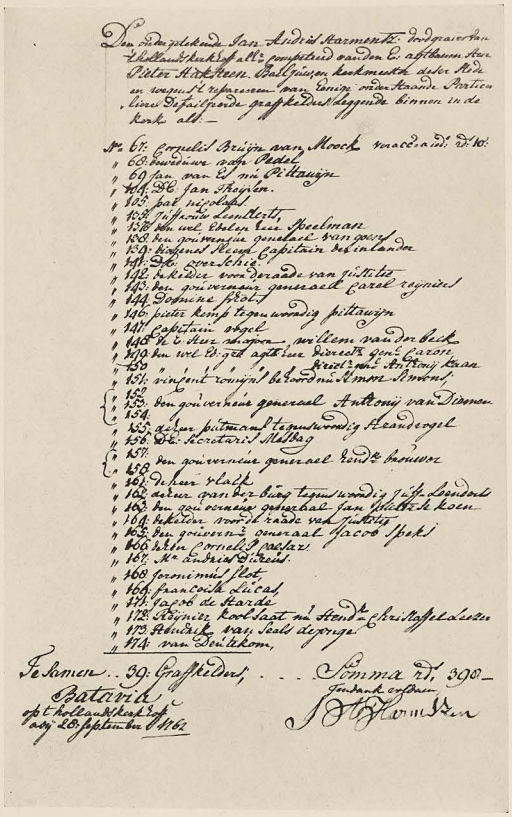

Figuur 10. Doodgraversrekening van Ian Andries Harmentz; van 28 September 1762. (Foto Landsarchief)

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OpCARD 107
PERPUSTAKAAN NASIONAL

OPCARD 101 v3
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OPCARD 101 V3
PERPUSTAKAAN NASIONAL